

I.

Bol jedným z prvých, ktorí sa pár rokov po Stalinovej smrti – v roku 1955 – dostali zo Sovietskeho zväzu. Bol upravený, mal pevné plecía a chladné orieškovohnedé oči, rovný nos a úzke pery – jasná podoba vyšetrujúceho dôstojníka KGB ešte z čias pred vypuknutím nepokojov vo východnom Nemecku v roku 1953 a pred následnou Berijovou smrťou. Z čias, kým sa začala Chruščovova éra.

Vynoril sa z taxíka, zastal na chvíľu pod kamennými domovými schodmi a otáľal. Sadal na neho prach studeného a šedivého septembrového rána. 110. ulica viedla na Broadway a vchod na Kolumbijskú univerzitu bol od miesta, kde stál, vzdialený len o šesť blokov.

Nad schodištom sa otvorili dvere. Vykročil z nich mladý pár a prešiel dolu schodmi okolo neho. Váhavo zodvihol batožinu, vyšiel po schodoch a kovanými prednými dverami prešiel k bytu číslo 3-D.

Byt sa mu páčil. Vyzliekol si kabát a sako, vybalil si veci, posadil sa na pohovku a zavrel oči. O ôsmej ráno ho prebudilo bzučanie budíka na náramkových hodinkách. Siahol po telefóne.

„Ilana Davita,“ povedal. „Tu je Leon Šertov.“

„Rada vás počujem,“ odpovedala. „Na Západnej stoštrnásťtej je reštaurácia. Sú to dva bloky od univerzity na druhej strane ulice. Môžeme sa porozprávať pri raňajkách.“

„Dobre.“

„Budem mať kárované nohavice a bielu blúzku. Mám svetlé vlasy po plecía a nosím okuliare.“

Našiel ju hneď pri dverách reštaurácie. Podali si ruky. Čašník ich odvedol k stolu úplne vzadu.

Keď takmer nebadane prešiel cez východonemeckú hranicu na západ, začalo ich zaujímať, aké dôverné a cenné informácie im môže poskytnúť. Hovoril s mužom nižšej šarže, a ten sa neustále pýtal, či je naozaj dezertér, alebo iba provokatér. Či hodlá naozaj spolupracovať, alebo je len volavka. Potrebovali, aby preukázal dobré úmysly, potrebovali životopisné údaje. Posúvali si ho od jednej spravodajskej skupiny k druhej. V Spojených štátoch strávil mnoho času rozprávaním. Informovali

ho, že CIA sa o preverených prebehlíkov, ktorých uznajú za dôveryhodných, postará. Držia nad nimi dohľad. Vyplácajú im štipendium a aj keď nespádajú pod štátnu ochranu, môžu im nájsť zamestnanie, zariadiť si sociálne zabezpečenie a získať vodičský preukaz. Zvyčajne ich umiestňujú do oblastí s veľkým množstvom ruských prisťahovalcov. Takým miestom je predovšetkým Sanfranciský záliv a potom samozrejme New York. V rámci spravodajskej služby funguje istá jednotka s utajenou agendou, istý politický výbor, ktorého úlohou je postarať sa o nich. Aktivity výboru monitoruje kongres. Usadil sa v oblasti Washingtonu, D. C. Podpísal zmluvu s agentúrou, ktorá usporadúva prednášky, a toto bol jeho prvý výjazd: Pennsylvánska univerzita, Princeton, Columbia, Yale, Brown, Harvard.

Mal päťdesiatosem rokov a nevedel, čo si počať so životom. V mnohých ohľadoch ho mal vlastne už za sebou.

„Rada vás spoznávam, pán Šertov. Požiadala som nášho vedúceho katedry, aby som Vás mohla sprevádzať.“

Čašníik im priniesol pomarančový džús. Hľadela naňho ponad okraj pohára. Reštaurácia bola preplnená a hlučná. Oprel sa, akoby sa chcel odtrhnúť od davu a akoby sa bál, že pred touto ženou zo seba odhalí priveľa. Objednal si praženicu, slaninu a kávu. Ona si objednala anglický mafin a čaj.

„Na seminári budete prednášať o sovietskej duši?“ opýtala sa.

„Áno,“ povedal.

„Odtiaľto pôjdeme na univerzitu. Predstavím vás vedúcemu katedry.“

Čašníik im priniesol raňajky. Potichu jedli.

Otvorila hnedý obal a vytiahla z neho rozvrh. „Dva dni seminárov so študentmi, aj ráno aj poobede, prednášky o sovietskej duši a potom večerná prednáška pre verejnosť o Sovietskom antifašistickom výbore.“ Podala mu obal a nechala si kópiu rozvrhu.

Ilana Davita pozorovala, ako je. Pripustila si, že sa zdráha: O čom by mala hovoriť v prítomnosti agenta KGB? „V tridsiatych rokoch boli moji rodičia stalinisti. Otca vyslal plátok *Nové masy* do Španielska, písal o občianskej vojne. Počas nemeckého bombardovania Guerniky sa pokúsil zachrániť jednu mníšku. Obaja zahynuli. Často premýšľam, čo by asi hovoril, keby bol dnes nažive.“

„Váš otec?“
„Môj otec. Keby žil, čo by si myslel o KGB a sovietskom režime?“

„Ako sa váš otec volal?“

„Michael Chandal.“

„Myslel som, že sa voláte Ilana Davita Dinn.“

„Dinn je priezvisko môjho otčima. Adoptoval ma. Pôvodne som sa volala Chandalová.“

Pushil sa znova do jedla. Keď dojedli, vyšli z reštaurácie, prešli cez cestu a kráčali dva bloky ku Kolumbijskej univerzite. Potom šli na Katedru rusistiky. Predstavila ho vedúcemu katedry. Bol to štíhly dlháň s vojenským zostrihom. Spolu sa pobrali smerom k malej prednáškovej miestnosti, kde mal Leon Šertov viesť seminár. Vedúci katedry ho predstavil čakajúcim študentom. Ilana Davita, odborná asistentka, sa usadila medzi nich.

„Pán Šertov je jedným z najinformovanejších odborníkov, akí kedy opustili Sovietsky zväz, a v súčasnosti spolupracuje so štátnymi úradmi, aby im pomohol odkryť problematiku nazerania Sovietskeho zväzu na zvyšok sveta. Viac ako dvadsať rokov bol integrálnou súčasťou sovietskeho režimu. Jeho témou bude sovietska duša. Seminár má štyri časti.“

Leon Šertov hovoril miernym, ale podmanivým hlasom. Časť svojej prednášky venoval vzťahu Sovietskeho zväzu k zahraničnej tlači. Ilana Davita sa neskôr opýtala, či niekedy počul o žurnalistovi menom Michael Chandal.

Odmlčal sa, pozrel na ňu a povedal, že počas španielskej občianskej vojny pracoval v roku 1936 dva týždne pre agentúru TASS v Moskve a články tohto spravodajcu mu pravidelne prechádzali rukami. Dával si ich preložiť a potom ich pozorne čítal. Stali sa súčasťou každodenných tlačových správ pre Stalina a Kremel.

Večer po verejnej prednáške vyhľadal Ilanu Davitu a opýtal sa jej, či by si mohli ísť niekam sadnúť a porozprávať sa. Dohodli sa, že zájdu na pohárik do neďalekého baru.

Miestnosť bola preplnená, tmavá a zafajčená. Čašníik ich usadil do rohového boxu a oni si objednali pivo. Leon Šertov sa oprel o lavicu.

„Akú tému má vaša dizertačná práca, Ilana Davita?“

„Babel a Camus: Zákruť osudu a viery. Babelova *Červená kavaléria* a Camusov *Cudzinec*.“

„Zaujímavé.“

Rozprávali sa dlho a dôverne.

Porozprávala mu o svojom detstve. Otec bol zahraničný spravodajca. Mama sa volala Channah Chandal (otec ju volal Annie) a bola zamestnaná ako imigračná sociálna pracovníčka. Obaja boli veľmi aktívni komunisti a u nich doma pravidelne prebiehali schôdze. Matka v tom pokračovala aj po otcovej smrti. So stranou sa rozišla až pre Stalinov pakt s Hitlerom. Na začiatku štyridsiatych rokov u nich býval matkin blízky priateľ, európsky spisovateľ Jacob Daw. Otvoril Davite svet literatúry, príbehov a písania. Imigračný úrad spojených štátov ho však deportoval do Francúzska. Zomrel tam na zápal pľúc. Začali nový život – život zbožnej židovskej rodiny – keď sa matka vydala za Ezru Dinna, imigračného právnik, ktorý ponúkol Jakobovi Dawovi pomoc v jeho boji s americkým imigračným úradom.

Na druhý deň prišla na jeho záverečný popoludňajší seminár. Kufre mal zbalené a po ukončení seminára bol pripravený odísť na ďalšiu univerzitu. Keď ho vyprevádzala von z budovy, opýtala sa ho, či sa niekedy pokúšal o svojom skoršom živote niečo napísať.

Povedal, že nie. Ale sú príbehy, ktoré by mohol porozprávať. Príbehy o *jeho* Červenej kavalérii, príbehy o vojnovom lekárovi. „Ale ja sám nikdy nič nenapíšem.“

„Potom vaše príbehy zomrú s vami.“

„Čo sa dá robiť. Koho by zaujímal príbeh ďalšieho žida?“

„Potrebujem ich. Bez vašich príbehov nič nie je. Príbehy sú pamäťou sveta. Bez nich sa minulosť vymaže. Ak budete mať možnosť, napíšte aspoň o vojnovom lekárovi.“

„Tú možnosť nevyužijem.“

Mával na taxík, hodil doň svoje tašky, nastúpil, usadil sa a odviezli ho.

Koncom decembra od neho dostala balík. Boli v ňom príbehy a sprevádzal ho list.

„Drahá Ilana Davita – nikdy som ich nechcel napísať, ale po Tvojich slovách som zmenil názor. Sú to prvotiny, ale sú pravdivé. Pokúšal som sa verne zachytiť všetko, čo sa mi vybavuje.“

Ďalšia várka dorazila o niekoľko týždňov. A po niekoľkomesačnej prestávke dostala aj tretiu, poslednú časť.